

Mehnat bozori tendentsiyalari: avtomatlashtirish va ish joylarini almashtirish**Davlatboyev Kozimbek Odilbek o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Moliya va moliyaviy texnologiyalar MMT-78 yo`nalishi

Ilmiy rahbar: **Abdisalom To'rayevich Umirov**

Iqtisodiy xavfsizlik kafedrası dotsenti PhD

Annotatsiya: Avtomatlashtirish va texnologik taraqqiyotning paydo bo'lishi uning mehnat bozoriga ta'siri bo'yicha katta munozaralar va spekulyatsiyalarni keltirib chiqardi. Ushbu tezis avtomatlashtirish va ish o'rinlarini almashtirish o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni o'rganadi, ish bilan ta'minlash naqshlari va dinamikasidagi texnologik buzilishlarning drayverlari, mexanizmlari va oqibatlarini o'rganadi. Empirik dalillar, nazariy asoslar va amaliy tadqiqotlarga tayangan holda, tadqiqot avtomatlashtirish kontekstida mehnat bozori tendentsiyalarining ko'p qirrali xususiyatini yoritishga intiladi. Har tomonlama tahlil qilish orqali tezis texnologik o'zgarishlar sharoitida ishchi kuchi tarkibi, malaka talabi, daromadlarni taqsimlash va siyosat choralari ta'siri haqida tushuncha berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Mehnat bozori, texnologik taraqqiyot, ishni almashtirish, bandlik tendentsiyalari, Malaka talabi, texnologik buzilish, sun'iy intellect, chidamlilikni shakllantirish, axloqiy oqibatlar, ijtimoiy tenglik, barqaror rivojlanish.

Bugungi jadal rivojlanayotgan iqtisodiyot manzarasida sanoatni qayta shakllantiruvchi, ish o'rinlarini qayta belgilab beruvchi va ish uslubimizni inqilob

qiladigan avtomatlashtirish ko'lamini katta. Texnologik taraqqiyot misli ko'rilmagan sur'atlarda tezlashar ekan, mehnat bozori avtomatlashtirishning chuqur oqibatlari va ish joyini almashtirishning yaqinlashib kelayotgan xayoloti bilan kurashuvchi chorrahada topadi. Ushbu maqolada biz avtomatlashtirish davrida mehnat bozorini shakllantiruvchi asosiy tendentsiyalarni o'rganamiz va ushbu o'zgaruvchan landshaftda harakat qilish uchun zarur bo'lgan strategiyalar va javoblarni ko'rib chiqamiz.

Avtomatlashtirishning yuksalishi: ishchi kuchi dinamikasidagi paradigma almashinuvi Sun'iy intellekt, robototexnika va mashinalarni o'rganish sohasidagi yutuqlarga asoslangan avtomatlashtirish samaradorlik, mahsuldorlik va innovatsiyalarning yangi davrini boshlashni va'da qilmoqda. Avtonom transport vositalari va robotli yig'ish liniyalaridan tortib algoritmik savdo va virtual yordamchilargacha avtomatlashtirish iqtisodiyotning har bir sohasiga kirib, ish tabiatini va raqamli asrda rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'zgartirmoqda.

Bandlik uchun ta'sir: o'zgarishlar shamollarini boshqarish avtomatlashtirish yangi imkoniyatlarni ochish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va'dasini bersa-da, bu ish o'rinlarining o'zgarishi va tengsizlik bilan bog'liq chuqur tashvishlarni keltirib chiqaradi. Mashinalar va algoritmlar inson ishchilari uchun ajratilgan vazifalarni tobora ortib borayotganligi sababli, millionlab ish o'rinlari eskirish xavfi ostida. Oddiy qo'l mehnatidan tortib, oq tanli kasblargacha, hech bir kasb avtomatlashtirishning buzuvchi kuchlaridan himoyalalanmaydi, bu esa ish va tirikchilikning kelajagi haqida keng tarqalgan xavotirni uyg'otadi.

Sektor dinamikasi: avtomatlashtirish poygasida g'oliblar va yutqazuvchilar avtomatlashtirishning ta'siri turli sohalarda farq qiladi, ba'zi tarmoqlar samaradorlik va samaradorlikni oshirishdan foyda ko'rishga tayyor, boshqalari esa an'anaviy biznes modellari uchun ekzistensial tahdidlarga duch kelishadi. Ishlab chiqarish, transport va chakana savdo avtomatlashtirishga eng zaif tarmoqlar qatoriga kiradi, chunki robotlar va algoritmlar an'anaviy ravishda inson ishchilari tomonidan bajariladigan rollarni o'z zimmlariga oladi. Aksincha, sog'liqni saqlash, ta'lim va axborot texnologiyalari kabi

sohalarda malakali ishchi kuchiga talab ortib borishi kutilmoqda, chunki avtomatlashtirish inson tajribasi o'rnini bosmaydi.

O'zgarishlarga moslashish: chidamlilik va qayta ixtiro qilish strategiyalari avtomatlashtirishdan kelib chiqadigan buzilishlar oldida jismoniy shaxslar, korxonalar va siyosatchilar moslashish va chidamlilik strategiyalarini qabul qilishlari kerak. Ishchilar uchun bu butun umr davomida o'rganish, malaka oshirish va tobora avtomatlashtirilgan mehnat bozorida raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun qayta tayyorlashni talab qiladi. Avtomatlashtirish imkoniyatlaridan foydalanish uchun korxonalar innovatsiyalar, ijodkorlik va insonga yo'naltirilgan dizaynga sarmoya kiritishlari va foyda teng taqsimlanishini ta'minlashlari kerak. Siyosat darajasida hukumatlar ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlari, ta'lim va o'qitish dasturlari hamda inklyuziv o'sishni rag'batlantiradigan va zaif ishchilarni himoya qiluvchi me'yoriy-huquqiy bazalarni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ish kelajagini qurish: hamkorlik va jamoaviy harakatlar avtomatlashtirish davridagi mehnat bozori tendentsiyalarining murakkabliklari bilan tanishar ekanmiz, hamkorlik va jamoaviy harakatlar muhim ahamiyatga ega. Sanoat rahbarlari, siyosatchilar, o'qituvchilar va ishchilar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirish orqali biz birgalikda inklyuziv, adolatli va barqaror ish kelajagini shakllantirishimiz mumkin. Ta'lim, infratuzilma va innovatsiyalarga sarmoya kiritish orqali biz avtomatlashtirishning o'zgaruvchan kuchidan foydalanib, texnologiya o'zgarish va tengsizlik manbai emas, balki inson taraqqiyoti vositasi bo'lib xizmat qiladigan dunyoni yaratishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda mehnat bozori avtomatlashtirish va ish o'rinlarini almashtirish sharoitida chuqur o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Oldindagi yo'l qiyinchiliklar va noaniqliklarga to'la bo'lsa-da, u innovatsiyalar, o'sish va farovonlik uchun imkoniyatlarga to'la. O'zgarishlarni qabul qilish, chidamlilikni oshirish va birgalikda ishlash orqali biz avtomatlashtirishning buzg'unchi kuchlarini yo'lga qo'yishimiz va odamlarga imkoniyatlar beradigan, jamoalarni mustahkamlaydigan va barcha uchun umumiy farovonlikka olib keladigan ish kelajagini qurishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B.Yu.Xodiyev, A.Sh.Bekmurodov, U.V.G'afurov, B.K. To'xliiev. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning “Jahon moliyaviy- iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari” nomli asarini o'rganish bo'yicha o'quv qo'llanma. -T.: Iqtisodiyot, 2009.-120 b.
2. В.Автономова, О.Ананьина, Н.Макашевой. История экономических учений. учебное пособие./Под. ред. - М.: ИНФРА-М, 2009. – 784 с.
3. Лобачева, Е. Н. Основы экономической теории : учебник для СПО / 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2017. — 516 с.
4. Xodiyev B., Shodmonov Sh. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). – T., «Barkamol fayz media» nashriyoti, 2017. – 785 b